

AZ ÉSZAKI FAL (XIII.)

Regény

DRAGAN VELIKIĆ

43.

Amikor odaállt az előszobai ablakhoz, Trieszt felett már előmlött a hajnalpír. Kihunytak a csillagok, melyeket Nóra meg ő távcsövön vizsgálgattak egy laibachi éjszakán. Reggelig fagyoskodtak egy parki padon. A füledt váróteremben Nórát feszélyezte a csavargók jelenléte.

James is átcsavarogta ezt az éjszakát, amely most végőrait járja Trieszt fölött, s itt, az ablaknál állva, eszébe jutott a Canarutto asszonnyal folytatott beszélgetése, amikor tegnap este átvitte neki a háromhavi lakbérhátralékot. Lakásadónőjük sohasem emlékeztette őket tartozásukra. James ezt a költőnek kijáró tisztelettel magyarázta. Ez az öreg zsidónő, akinek ereiben valamelyik hajdani görög hajóskapitány vére csörgedezett, aki két évszázaddal korábban horgonyt vetett a San Giusto lábánál terpeszkedő város kikötőjében, segédkezett Nórának, amikor világra hozta Lúciát. Az ősapa szikkadt arca, képmása ott függött az ebédlő falán, makacsul mindegyre fölkísértett Jamesben. Kitartóan ott kotnyeleskedett a készülő kéziratban, míg aztán James végleg lemondott róla ezen az éjszakán, mert Közép-Európa olvasztótégléje ennél alkalmasabb hőssel kecsgettetett, egy olyan figurával, aki a magyar síkságról indul el. Vasúton jut el Szombathelyről Bécsig, majd Budapest, Milánó, London, és a legvégén Dublin következett. Vilfan szokta mondogatni, hogy a vasút a Monarchia vérkeringése, márpedig a jó vérkeringés egy Frankensteinbe is életet tud lehelni. Palacsintasütőjével vasúti forgalmista int továbbot az éjszakában. Kivilágított kockák húznak el előtte, akár a mozgókép. Mozivállalkozásba fogni Dublinban?

Canarutto asszonyság jóféle karszti házi borral kínálta meg Jamest. Már húsz éve özvegy. A férje fűszerekkel, teával, kávéval kereskedett. Hajótörésben veszett oda valahol Korfunál. Három lánya szertesztét a Monarchiában. A legidősebb Prágában, a középső Szombathelyen, egy magyarországi vidéki városban, a legfiatalabb pedig Pozsonyban él. Canaruttóné ügyesen járta be fordulatos élettörténete állomásait, s búcsúzóul James közölte vele, hogy neki Odüsszeusz a kedvenc hőse. Még a Belvedere College diákjaként esszét írt Odüsszeuszról.

A mitológiában bejárt utakat a navigálás szabja meg, mondta James búcsúzkodás közben. – Minden szél, amely elvisz bennünket valahová, jó szél. Amikor Nóra meg én elrugaskodtunk a North Wallról, azt sem tudtuk, hogy Póla a világon van, mégis ott töltöttük az első telünket a kontinensen.

Canarutto asszony a földszinten lakott, és James körül, miközben a második emeleti lakásához vezető lépcsőket róttá, még ott rajzottak a néni élettörténetének foszlányai, s egy darab Arábia gyanánt, még belengte a tea bódító illata. A lelkét behálózó pókháló egyre sűrűbb. A méz, miként a karsztvidéki barlangok sztalaktitjainak könnye, szabályos ritmusban csöpög.

A teaféléket tartalmazó és különböző színű pléhdobozok két hosszú glédája biztonságos hidat képez a rég elveszített férj felé. A lakók addig maradnak Canarutto asszony házában, amíg hiszik is, amit mesél. Canarutto asszony lakói pedig mindig külföldiek, és a néni meséinek vége-hossza nincs.

A Canarutto kereskedőcsalád ez utolsó hajtása, mely zsákcaként zárja le a vérvonalát annak a görög kapitánynak, akit talán egyedül nem talált ki, csak ily módon, a külföldiekkel való cseverészésben élhetett és szövögethette tovább családtörténetét. Amikor Nóra a piacon meghallotta, hogy Canarutto asszony élettörténete a képzelet szüleménye, elmondta Jamesnek.

Mindannyian képzelődünk, felelte James.

Canarutto asszony ügyes keze, ahogyan segített Nórának szülés közben, históriáinak hosszú sora, melyekben a három lány mindig elég messze volt ahhoz, hogy árnyaltan jellemezve őket, az anyjuk bonyolult tirádákba bocsátkozhassék, elragadtatással töltötte el Jamest.

Mennyi ábránd, jegyezte meg Stanislaus.

Én órák hosszat beszélgetek vele, mondta Nóra. – Egész szekérdékra valót összehordott a három lányáról, nyolc unokájáról. Egyszer, gondoltam, megkérem, mutasson róluk fényképeket, ez mindjárt az elején volt, amikor még nem tudtam semmiről. Canarutto néni azonban, mintha gondolatolvasó volna, megelőzött: azt mondja, egyszer majd megmutatja a fotókat.

Mindenki a múltját éli, szólt James. – Véglegesen már csak az utánunk jövők emlékezetében leljük meg nyugalmunkat.

James előszeretettel mászkált éjszaka a lakásban, ilyenkor többször-többször az alvók fölébe hajolt. Canarutto asszony is ugyanezt csinálja, csakhogy nála üresek a nyoszolyák.

Ebben a városban pediglen, melynek raktárai és kikötőberendezései már-már veszélyes merülési mélységig nyomják le a hajót, ebben a városban, ahol az egyetlen szentség a pénz, ügyes kalmárok mellszobrokat emelnek hitehagyottaiknak a városi parkban, és az igazságnak kijáró elégtétel majd csak fél évszázados késéssel érkezik meg.

Minden kalmárban metafizikai fájdalom lappang, mondogatta Aranytoll, az egyik trieszti száműzött.

Vajon a Castropólis spirálisaiban, amelyek kígyóként tekeregnek a pólai várhegy körül, nem él-e ott Canarutto asszonyból is egy darab? – morfondírozott James az éjszakában. S vajon Marthe Koppeans, valamely magányos órájában, nem éli-e meg nem létező életének egy részét? Miként azt a bizonyos verssort, amelyet valamikor gyermekkorában hallott, James úgy hajtogatta, sepegte ezen az éjszakán: Sopratutto signora Canarutto.

Közben időnként az ágyacska fölé hajolt, ahol George aludt, meg a bölcső fölébe, melyben Lúcia szuszogott.

Ennek a városnak a lakói úgy élnek, hogy nem vesznek tudomást a valóságról, mondogatta Vilfan, a nyomdász. – Még a kereskedők sem. Mindenki ragaszkodik a fajtájához. Trieszt olyan hajóra emlékeztet, melynek matrózai nemzeti hovatartozásuk szerint sokfélék bár, de egyetlen istenük a pénz, és akinek még más istene is van, annál rosszabb neki.

Egyes enklávék kihalóban vannak, például a görögöké és a szerbeké, már csak a nevük meg a templomaik maradnak fenn utánuk, folytatta Vilfan. – Gazdagok voltak, de mivel meg akarták tartani szokásaikat és vallásukat, a várostól való félelmükben szekértáboraikba vonultak

vissza. S így lassan kihálnak. A görögök kevésbé tartanak a várostól, ezért tovább maradnak is meg. Ezen a hajón mindenki maga szeretne kormányozni, de közben elfeledkeznek róla, hogy a szárazföld, melyről elindultak, csupán a képzeletükben létezik. Az egyetlen szárazulat, amelyen megvethetjük lábunkat, ez a hajó, a mi Triesztünk. Elszomorító, ha valaki ebben a városban az ősökre hivatkozik, és vitába bonyolódik róluk, mert megállapítani, hogy Trieszt első lakosa római légiós vagy az erdőből szabadult vadember volt-e, olyan vállalkozás, mely nem jár semmiféle előnnyel arra nézve, aki most él itt, és a jövő felé tekint.

Trieszt az idő tárháza. Az érdekek meg a kikötői raktárak fellazították az erkölcsöket, a banketteken összecusszantak a puha tenyerek, a verejtékszagot pedig elnyelték a keleti fűszerek. Végezetül egy költő is akadt, aki pörköltogyoróból szemet ragasztott a föltálalt sült hattyúnak. Így került még egy mellszobor a városi park sétányai mentén sorakozó szobrok közé.

A trieszti külvárosokban nincsenek kóbor kutyák, és James már nem rakja meg a zsebeit kavicsokkal, mint valamikor, dublini serdülőeveiben. Eljárva tanítványaihoz, gondtalanul cirkált az előkelő negyedekben. Noha a Berlitz-iskola előírásai szigorúan tiltják, hogy a tanárok magánórákat adjanak, Jamesszel kivételt tesznek, és a dublini csak akkor süti le szemét és kapja el a császárné cinkos hunyorítását, amikor Pietro Lanzi titkár úr szombat reggelenként leszámolja kezéhez a Mária Terézia-bankókat.

Mégis, az óraadás dögunalmban Schmitznél, és egyedül nála, James azért átengedte magát az irodalomról, a művészetet keserveiről szóló beszélgetéseknek.

Egy este a tengerparti cafében találkozott Nikola Vidaković ügyvéddel, a norvég nyelv kiváló szakértőjével. James megtanácskozta vele a skandináv nyelvek bizonyos szavainak jelentését, aztán már elmenőben megemlítette, hogy Triesztben egy nagy író él.

Ugyan ki lehet az? – kíváncsiskodott Vidaković.

Ettore Schmitz, felelte James.

Vidaković összecusszította a száját, és hunyorítva hevesen rázta a fejét. – Ugyan, ugyan, tanár úr, szólt kedvetlenül. – Egy igazi író művei olasz nemzeti színű lobogóba vannak bugyolálva, az ön Zvevója viszont színtelen és időtlen.

James, Canarutto asszony házának falépcsőjét megjárva sietett vissza percegő tollához, mely a képzelet révén juttatja tényekhez. Hőse, miként a virágpör, már felröppent a magyar síkságról. Ő, die Blumen, Virág úr, Il Fiore, Bloom úr. Mind biztosabb léptekkel halad a North Wall hajóállomás felé.

Ő, igen, a gránátalma-tea, a matróz az Irweeker-tea bádogdobozáról. Igen, ez a susogás a fülében az óceán susogása, most, amikor Trieszt felett szürkül az éjszaka, a számok pedig még a könyvekben nyugszanak, s a gabonahegyekbe túrva nedves, fehér orrocskájukat csak az egerek rohangásznak a kikötőraktárakban.

44.

Amikor azon a májusi reggelen, húsvét után, Andrej kilépett az utcára, orrát megcsapta a teherautón füstölgő folyékony aszfalt szaga. Eszébe jutott Irén. Halkan füttyörészve elismételte ugyanazt a dallamot, melyet Dmitrij gyakorolt aznap reggel.

Újra az a gyermek volt, aki röstelli, hogy nem tud füttyülni. Bezárkózott a bácsikája zvezdarai házának padlásán, és órák hosszat csücsörítette a száját, mindhiába. Rossz úszó, és a mai napig nem tud kerékpározni. Összecsücsörített ajkai között csak sistereg a levegő. A gyerekek röhögése, válaszul az ő tehetetlenségére. Amidőn pedig egyszer, már gimnazista korában, iskolába menet összehúzta a száját, és puha, dallamos hangot adott, megállt a néptelen utcán és újból megpróbálta.

Andrej ezen a reggelen úgy érezte, valamiféle isteni sugallat szól belőle, valamilyen istenerő, amely annyi éven át elpártolt tőle.

S miközben gyalogszerrel a rendelője felé közeledett, Andrej a kamera tárgylencséjével Olgát kereste meg. Már néhány napja kellemes fuvalatokat észlelt, amint meglátta őt, ahogyan elnehezülten mozog a lakásban, idegesen könyvekbe lapoz vagy arrább teszi a rendszeretően összerakott papírhalmokat. Immár senki sem hisztizett ezekből a kéziratokból, senki sem hajtott végre partraszállást a nyílt tengerre néző parton. Andrej könnyed léptekkel haladt végig a Mariahilfer utcán, meg-megállt a kirakatok előtt, és megkereste bennük saját áttetsző tükörképét. Olykor-olykor hosszabban elidőzött egy-egy női felöltő sötét hátterén, figyelmesen tanulmányozta a boltoskisasszonnyal tárgya-

ló hölgy arcvonásait. S azt hitte, ezekből a rakoncátlankodó gondolatokból születik meg a művészet kalandja. De tényleg, hiszen hát neki vajon nincsenek ugyanolyan gondolatai, mint amilyenek Olga íróit nyomasztják? Hányszor megtörtént, hogy a páciens nyitott szája fölé hajolva, és amíg Irén az anyagot készítette elő a töméshez, gondolatban a rendelő ajtaján túl is elkísérte az állkapocs tulajdonosát?! Az arcokon csókok és érintések rétegei halmozódtak. Ezek a szájak nem sok idő múltán kemény szavakat pattognak és meztelen bőrön siklanak majd az ajkak, vagy valahol a Grabenen az egyik fényűző étteremben kínai ételek ízletes falatait nyelik. Órák hosszat el tudott szórakozni így, a pácienseire gondolva, hogy állcsontjuk konfigurációjából következtessen sorsukra, úgy, mint Dmitrij a kártyavetésből.

Miközben a rendelője felé tartott azon a májusi reggelen, egy cseppet sem sietve, mert mindig jókor indult és megengedhette magának a kirakatok előtti csellengés luxusát, Andrej azzal szórakozott, hogy apróhirdetéseket fogalmazott gondolatban. De milyen apróhirdetéseket?

Veszek, motyogta magában Andrej, megveszem mindazt a vaksötét-séget, melyet a vonatablakból látok, a vasutasházak homlokzatán a kivilágított négyszögeket, veszek meleg tollneműt és veteményeskerti-illatot, kecsketejet és gyűszűnyi pálinkáspoharakat, a közönséges üveg-ből való, legegyszerűbb fajtából, amilyeneket a falusi szövetkezeti boltokban árulnak. Megveszem a lányok vihogását, akik kacéran sütik le szemüket a kötés fölött, megveszem valamely égei-tengeri sziget isten háta mögötti helységének magányát, itt lesz rendelóm a pálmafák alatt, és itt keresem a fogszuvasodás nyomát az egészséges zománcban. Megveszem annak az országnak az útlevelét, melynek sajtója nem ismeri a címoldalt.

Ígyen mulatott tehát Andrej e májusi reggelen, míg végigbaktatott a Mariahilfer utcán. Mellette idős dámák sétáltak pudlijukat vonszolva, munkások fehér kezeslábasban, azon porosan még, mivel éppen az imént jöttek le valamelyik, zöld védőhálóval borított homlokzat állványairól, ismeretlen nyelveken beszélő külföldiek bábeli hangzavara legyintette nyakon, pepita zakós, viaszos arcú alakok néztek a szemébe merőn. Két éve már, hogy ebben a városban evickél, és a rossz úszó ösztönével még mindig a part közelében marad. Előregyártott frázisokkal vértelte fel magát, ezek áthághatatlan sorompóul szolgáltak a kollégákkal meg a páciensekkel folytatott beszélgetésekben.

Csak egy kicsit várni kell még, ez a lényeg, vélekedett a bolgár kolléga. – Európát újból előnti majd az áradat. Ti, szerbek, csak éppen elkezd-tétek, de hogy ki kezdte elsőnek, az annyira lényegtelen lesz a várható földindulásban. Túltesznek rajtatok a borzalmakban, ha majd azok fognak hozzá, akik nem improvizálnak, hanem rendszeretően kartotékot vezetnek, és reggelenként egyazon gonddal kötnek csokornyakkendő-t, használnak illatos szájöblítőt és osztják be munkabrigádokba a rabszol-ganépet.

Andrejnek Bécsben jó dolga volt, élvezni tudta ezt a vattázott világot, amely a romlást is bizonyos rituálék betartásához köti, amely az évszá-zados hanyatlásban is ismer fellendüléseket. Szokásainak körülbástyá-zott világában, hivatásának háborítatlanságában szépen elhelyezkedett, és fel tudta ismerni ezt a kínálkozó teret, miként a cisztát, mely éveken át érik anélkül, hogy gazdája tudomást szerezne róla. És ebben a burokban élt.

Otthon pedig Olga várta, aki épp hogy kilépett Pessoa könyvéből. Ezért aztán, amikor Andrej megemlítette, milyen jó volna elutazni valahová, persze, ha Olga megtehetné, az asszonyban megszólalt Pessoa.

Utazni? Ugyan minek? A naplementék mindenütt egyformák. Azért talán, mert az utazás a szabadság érzetét kelti? Én ezt, Andrej, már akkor érzem, amikor csak a Westbanhoftól a Schönbrunnig villamoso-zok, méghozzá erősebben, mint aki Bécsből Párizsba utazik. Mert, ha nem érezzük az utazás örömét egy hétköznapi körúti sétán, nem fogjuk érezni a világ végén sem. Az utazással csupán halvány másolatát kapjuk az eredetinek, amely már bennünk él. Ha ugyan él. Mert, ha nem, hiába utazunk.

Andrej Olga vállára simította a két tenyerét. Az asszony ismerte ezt az érintést, a fáradság jele volt.

Hát bizony, fáradt volt Andrej. Két esztendejébe telt, míg kifejlesztette azt a modellt, mely szerint berendezi az életét egy országban, ahol a rituálék fölötte állnak mindennek. Andrej elhatározta, hogy ebben a cisztában alapozza meg életét, vagy legalább egy térben, melyet hártya borít, egy térben, amely csupán sejtette, hogy egykor ott gennyes góc lappangott. Most Olga lakik e burokban, s ez a tudat a férfiban feléb-resztette a vágyat.

45.

A regény régi mesterei, Cervantes, Fielding és Stern értették a módját, hogy pihentetésül megszakítsák a mese fonalát, és utána új alapszituációt teremtve vegyék fel újra. A fejezetek címében benne volt a rövid tartalom, úgyhogy az olvasó akár át is ugorhatta azt a részt.

Nos, éppen egy ilyen helyzetben találjuk Tóth Tibort, amikor várva várja, hogy valahonnan a bokorból előugorjon a mindentudó elbeszélő, és alapjában megváltoztassa az életét. Vagy, hogy legalább visszahelyezze abba a hajdan volt időbe, amikor válaszút előtt állt. Ebben a helyzetében Tibor is azt csinálta, mint mindenki más emberfia: azzal szórakozott, hogy beleskelődött a résnyire nyitott ajtókon.

Egy szombaton, amíg Rita a Burgban próbált, Tibor ott találta magát a Természettudományi Múzeum bejárata előtt a Ringen. Egy hosszú séta során számba vette az éttermeket és nyaralásokat eddigi életében, mely már túlhaladta Hadži Ristić nagykereskedő földi éveit. Az élet kiállította a számlát a gondtalanságban eltöltött esztendőkért. S ekképpen elmerülve zilált éveibe, melyek miként az üres kagylóhéjak a tengerfenéken, mérföldkövekként jelezték pályája hosszát, Tibor belépett a múzeumba és hozzáfogott, hogy sorra járja az állati csontvázakat őrző vitrineket. Az állott, dohos levegő, a többezer kipreparált állat kipárolgása teremről teremre űzte. Sokáig sétálgatott a madártani kiállításon. Az egyik vitrin előtt megállt. A pannón ez a felirat állt: A mimikri. S Tibor gyorsan átfutotta a rövid szöveget.

A természetben a ringó nádszál, a kavics a parti fövényen, az elszáradt ág vagy egy hórög nem mindig az, aminek látszik. Ezek közül akármelyik váratlanul felröppenhet, s csak ekkor látszik, hogy igazában madár.

S Tóth Tibor már a következő pillanatban látta is valamelyik ázsiai őst, amint a füstös veremlakásban a tűznél melengeti testét, mely órákon át senyvedt a vízben, és nádszálon lélegzett, míg átúsztatott a folyón.

Fortyogott a pannon katlan. Az iszapban ott maradtak a csontok és az állkapcsok, néhol az elszenesedett haj is.

Rita lélegzése már elveszítette vonzóerejét. A Ritával Porečban eltöltött első éjszaka óta Tibort izgatta az asszony lélegzése, az a rekedtes

sóhaj, melytől elveszítette tájékozódási képességét. Ő volt a csillagtalan éjszakában eltévedt ősapja.

Egy másik, különben üres teremben a baglyok voltak elhelyezve. Érezte, mennyi szempár szegeződik rá minden zugból. Egyre gyorsuló léptekkel haladt, mert a dohos levegőben megcsapta a temetőszag. S akkor eszébe jutott a gyerekkorában hallott rémtörténet, hogy közvetlenül a háború után az egyik Szabadka környéki faluban élve eltemettek valakit. Haldoklás közben még életjeleket adott a sírból, a cigányok rémülten futottak szét a szélrózsa minden irányába, és dobálták el a sírokról összeguberált ennivalót. De mért pont most jutott eszébe ez a történet, mely talán nem is volt igaz, hanem a képzeletének szüleménye? Mivel már elég régóta él ahhoz, hogy az emlékezete ne legyen éppen megbízható.

Kilépett a múzeumból, és a Ringen az Opera felé vette útját. A gépkocsik hullámokban rajzoltak tova, amint szabadot jelzett a villanyrendőr zöld fénye. Újból a tavasz vette át az uralmat Bécsben, és Tibor, efölötti ujjongásában, mely hajdani szabadkai tavaszok illatát idézte fel, az esti fényektől dagadó kebellet mind biztosabban haladt végig a Ringen.

Volt hozzá ereje, hogy higgyen a saját élete mimikriájában. Amikor beült a Schwarzenberger Caféba, és rendelt egy pohár szektet, az újságok lapozása közben az arcokat figyelte lopva. Vörös, hájas nyakak bugygyantak ki a tiszta gallérokából, a selyem csokornyakkendőkből, csillogott a smukk a női nyakakon. Amerre a szem lát, mindenütt a mimikri, az a görcs, amely a vedlett madártollban kavicsra ismer. A hófehér púderreteg mély ráncokat takar. Mennyi reszketeg vágy! Tibor felülemelkedett ezeken a kreatúrákon, melyek a Sankt Marxer árnyas sétányai felé eveznek. Innen pedig Olga csak egy lépésnyire volt. S ami őt illeti, Tiborban nem a szenvedély parázslott, hanem egy kései szerelem, a tudat, hogy ő is lehet lovag és szerethet titkon, s hogy ez a titok rugalmasságának záloga. Vagy csupán annak tudatosodása volt ez, hogy Olgában még egy élet csírázik? Ennyivel, hiszen sejtette, ezzel az étellel kerül egyre távolabb Hadži Ristić tózsér mennyei életétől.

Száz év múlva. Ez a Márta hangján kiejtett mondat csengett vissza Tibor fülében. A legutóbbi években mindenféle idegen neveket aggatva a családtagokra, Márta mama összefüggéstelen mondatokat motyogott.

Egész nap az ablakhoz tolt karosszékben üldögélt. Fénytelen szemmel pásztázott Hitzing egén meg a könyvsorokon.

Száz év múlva, hallotta Márta hangját Tibor. Egyszer pedig odafor-
dulva hozzá, kijelentette: Te kalóz vagy.

Mért éppen kalóz?

Rita később tréfálkozva magyarázta meg neki, hogy ez a magyarok
ősrégi vágyakozása a tenger után.

Meglehet, azért vagyok kalóz, mert téged elraboltalak, mondta Tibor.

Rita sóhajainak záporában Tibor távoli szigeteket hajózott körül ezen
az éjszakán. Bécs olyan volt, mint egy karácsonyi kirakat. Két évtized,
bizony, nyomot hagyott benne. A naptól, a hőmérsékletingadozásoktól
a próbabábuk előrepszene, a papír megsárgul és eltöredezik, így van
ez minden kirakatban. A molyok szorgoskodnak.

Száz év múlva, visszhangozta Tibor.

Rita felcacagott. Meztelenül Tibor hátához simult, és a fülébe duru-
zsolta: Az én kalózom.

És noha már háromszáz napja föld alatt volt, Marthe Koppeans ekként
élt az utódok emlékezetében. Rita gondolatban bejárta azokat a váro-
sokat, amelyekben Márta élt, a róla készült fényképek nyomán minden-
féle fényűző környezetben látta őt, majd mély álomba merült. Teste a
szerelmi aktus után elernyed, és hamarosan az álom biztonságos révébe
hajózott.

No, és Tibor? Ő forgolódott. Amint az arca rámelegedett a párnára,
mindannyiszor megfordította, majd újból a párna hús oldalába fúrta
fejét. A Mártával foglalatostkodó gondolatai elvegyültek a körúti múze-
umlátogatással, a preparált madarak dohával, a bomlás leheletével. Ők
ketten a Márta első mennyei esztendejét élték. A törékeny öregasszony,
aki éveken át alig-alig érintkezett környezetével, olyan tanácsokkal
szolgált Tibornak, amelyeket ő soha nem felejtett el. Mert amikor
megismerte, Márta már a kilencven-egynéhányadikat taposta, úgyhogy
távozása ez árnyékvilágból egy-két év kérdése volt. A valóságban pedig
úgy történt, hogy Márta, ezzel a hosszúra nyúlt távozásával, Tibor bécsi
életének két évtizedét határozta meg, és az, ami neki már csak távozás,
Tibor élettörténetének legfontosabb fejezete volt. Minden belefért ebbe
a két évtizedbe.

Aki valóban érték, annak nem kell minden pillanatban igazolást ke-
resnie létezésére, mondta egyszer Márta. – Az ország pedig, melyben

leéltem az életem, s amely évről évre kisebbre zsugorodott, olyan betegre emlékeztet, aki mindenekelőtt a meglevő betegsége miatt fontos. Ausztria mindig értett hozzá, hogy beteg mivoltát úgy állítsa be, mint a maga legjelentősebb hozzájárulását Európához. Mindig valamiféle küldetése volt. Így van ezzel az ember is: hogy fontoskodhasson, muszáj valami küldetést kieszelnie. Mert Ausztriában úgy van, hogy az éhező a csend-élettel is jóllakik.

Tibort, miközben még egyszer bejárta gondolatban a múzeum termeit a Ringen, lassan elnyomta az álom. Madárcsontvázak, mint egy-egy esernyő, melyekről lefoszlott a vászon, fura antennák, melyek egy letűnt világ hullámain vételezik. Az alvó városra boruló csendben még csak a 0-vonal villamosai siklottak a kanyargós Ungargassén a Präter, illetve ellenkező irányban, a Südbanhof felé.

46.

Ébredés. A kristálygömb villanása. A tárgyi világ, az ébredő élettel egy ütemre, ketyegni kezd. De még mielőtt a szem hozzászokna a világossághoz és elillannának az álom foszlányai, az árnyalakok, mint valami katonai szemlén, a háttér szelvényével keretezve és abba harmonikusan beolvadva, még ott lebegnek egypár pillanatig.

Ébredés. Az a perc, amikor az alvó szedi a sátorfáját, s amelyet nesztelen léptek követnek a függöny mögött.

Rita csak tíz óra után ébredt, s a lebocsátott redőny réseiben aranyló csíkokat látott. Néhány borús nap után Bécs verőfényben fürdött. Az asszony a másik oldalára fordult. A kínai paraván kivirágzott cseresznyeágán a fehér szirmok árnyalatai lüktettek. Még álmos szemmel Rita megkereste a paraván felső sarkában röpdöső madarakat. Ennek a selyemszövetnek a négyszögében helyezkednek el Rita ébredései még attól az időtől kezdve, amikor szombatonként meglátogatta a nagymamát, ott aludt nála, és vasárnap kijárt a Városi Parkba etetni a hattyúkat. Vagy még régebről, a lebombázott Bécs fehér-fekete napjaitól, amíg az Otto Bauer utcai hatalmas lakásban laktak, amely az értékes bútor egy-egy darabjának eladása után csak még tágasabb lett. Egymás után keltek el a komódok meg a kínai vázák, a váratlanul feltáruló üres térségeket pedig Rita léptei töltötték ki.

Ez a virágos cseresznyeág és ezek a néma madarak hajoltak minden napja fölé, melyre reggelente ébredt. A kínai paraván volt az egyetlen bútordarab, melyet Márta halála után Rita áthozott a nagymama hálószobájából az ungarasszei lakásba.

Már fél tizenegyre járt, s Rita még mindig nem kelt fel az ágyból. Csak délután volt próbája a Burgban. Egész teste zsibogott a meglepődöttségtől. Egy volt ez azok közül a pillanatok közül, amikor a tények, ha mégoly lesújtóak is, képtelenek visszafojtani a ráhatásokat, melyek a leghétköznapibb jelenetekkel való találkozásból erednek. Azon a májusi reggelen egész sor olyan jelenet játszódott újra, melyeket az első szenvedély ébredésére váró, ráéró lány képzelete színezt ki. Mert a paraván mögött mindenféle kísértetek tolongtak, melyekkel ő népesítette be Márta nagymama életét. S ekkor bukkant fel újra az a pillanat, amikor Joyce *Száműzött* című darabját készítette a porzellangassei angol színház számára, s az asztala tele volt könyvekkel meg papírokkal. Márta megállt az íróasztal mellett, és kezébe vette az egyik könyvet, melynek fedőlapjáról egy sovány férfiarc: a kalap karimájával beárnyékolta magas homlok és kerek pápaszem nézett vissza a szemlélőre.

Ah, Joyce, ismertem, valamikor régen, még Pólában, motyogta Márta inkább magában. – Azt is tudom, mikor halt meg. A háború elején. Az újságban olvastam a halálhírét, a vonatban, Salzburgból hazatérőben.

Rita némán Mártára bámult.

Ismerted Joyce-ot?

Igen, régen, Pólában. Azt hiszem, ez úgy kilencszázkilencben lehetett. Ah, nem, Amélia még nem volt meg. Még előbb, kilencszázötben. Furcsa pár voltak, ő meg az a nagydarab felesége.

Nóra, segítette ki Rita.

Igen, Nóra. Egyszer fel akartam őket keresni Triesztben, ahol sokáig éltek.

Többé nem láttad őket?

Nem. Csupán néha-néha, az újságokban találkoztam James nevével. Olvastad a könyveit?

Nem.

Rita elnevette magát. – Na, majd elviszlek a *Száműzött* bemutatójára.

Rita ekkor értette meg a híres bécsi professzor egyik tanítványának azt a mondatát, miszerint a kései aggastyánkor kisajátítja a hivatalos Történelmet. Márta nagymama a múlt történései között lebegett úgy

kapkodva utánuk, mint a gyermek a papírsárkány után. A század eseményei benne voltak az életrajzában.

Már tizenegy óra volt, amikor Rita végre felkelt. Az ablakhoz lépett, és lassan meghúzta a vászonhevedert. A redőny zörögve felkúszott, és a fény előzönlötte a szobát. Az asszony néhány pillanatig az ablaknál maradt. Az utcának ez a része, ahol az Ungargasse hirtelen összeszűkül, olyan, mint egy kanyon. S máris odakerül Rita ébredéseinek állandó színterei közé. A lakásokat, melyekben valaha lakott, az ébredés jellegzetes képkockája alapján jegyezte meg emlékezetében. Különösen arra az első látványra volt érzékeny, amelyre az álomittas szem rányílik.

Ezen a kései májusi reggelen mintha az ébredésnek mindazon képkockái köréje sereglettek volna, amelyeket Márta nagymama látott hosszú-hosszú életében.

Az ébredés villogó kristálygömbje.

A zuhany sustorgása sodorja el az előző nap lenyomatait, melyek úgy eltűnnek majd, mint az eső a csatorna torkában, a föld alatti járatokban, amelyek elvezetik a város szennyét.

Miközben a törülközővel dörzsöli a testét, Rita elváltozásokat fedez fel a bőrén. A combjai azonban, amelyek sohasem tárultak szét a szülés görcsében, hogy életet adjanak, még mindig karcsúak.

Ha hegyezné a fülét, Tibor rendelőjéből, amely egy emelettel feljebb van, hallhatná a lépteket. De hát a léptek nem tanúskodnak a gondolatokról, amelyek a doktor úr pácienseinek nyitott szája fölött rajzanak.

Az üvegtrineken fogsorok gipszlenyomatai, hidak fémkapcsai, fényes műszerek sorakoznak. Műfogsorok és koronák. A fogász meg a koztümográfus: az illúziók mesterei ők.

Zörgő celofánba csomagolt évek porciózzák majd ki a Ritának meg Tibornak kijáró időt.

47.

Május végén Olga meg Andrej hozzáfogott, hogy előkészítse a színpadot, amelyen június közepén Pavle fiuknak jelenése lesz. A rendszeres nőgyógyászati vizsgálatok tanúsították, hogy a terhesség a legnagyobb rendben halad a maga útján. Olga mindennap tornázott. A csuklói megdagadtak ugyan, és ő maga nehézkesen mozgott, no, de azért e

megszokott testi elváltozások ellenére úgyszólván naponta kísétált Andrejjel. A hálószobában már ott állt a kiságy, az előszobában pedig a babakocsi. A babakelengye a szekrényben szépen rendbe rakva, akár a kéziratok.

Hetekkel azelőtt, hogy világra jött volna, Pavle többször-többször szoba került a két szülő között. Amikor magára maradt, Olga kettesével vette az idő lépcsőfokait, úgyhogy Pavle már Natasa éveit taposta, ismerte az egyik bécsi kertvárost, mert, ugye, hamarosan, azaz, amint Andrej befejezi az orvosit és elismerteti az oklevelét, ott fognak lakni. Még egy ugrás az időben, s Olga szembekerült a könyvtár csendjével. Kéziratai az afféle leánykori emlékkönyvek sorsára jutottak. Szülei még élnek, a Balkán füstbe borult tájai fölött az anticiklon mozdulatlansága lebeg, a belgrádi látogatások ritmusát pedig Pavle vakációi határozzák meg. A fiú két nyelv vonzásában nődögélt. A család életében új emberek tűntek fel. Rita és Tibor még csak a múlt fogódzói voltak. A fehér foltot, melyre kinek-kinek az életrajza a születésénél fogva íródik, két városból merített tapasztalat árnyalja. Pavle a nyár egy részét Belgrádban töltötte. Olga az egész könyvtárát átvitte Belgrádból Bécsbe. Német nyelvtudása, melyet a Burgszínház rendszeres látogatása révén tökéletesített, kitűnő lett. A világlapok címoldalai új neveket harsogtak a politikában. Lassan és látszólag észrevétlenül minden megváltozott.

Olga egyszer részt vett egy világtalálkozón, melyen írók körvonalazták látnoki módon az új Európát. Szabódva lépett a kongresszusi terembe, leült a színpad közelében, és a résztvevőkről szóló jegyzeteibe merült.

A nemzetközi társaságban néhány nő is akadt. Egy belga nőről, aki a költészet, a dráma, a regény és az esszé műfajában egyaránt megpróbálkozott, a rövid életrajz megemlíti, hogy ez a sikeres belga kollegina tavaly elnyerte Az év nője hízelgő címét Amerikában. Olga mosolygott. Mert az életrajzban az is benne volt, hogy az illető kedvtelése a síelés meg az úszás. Műveit a könyvtárak pincéiben tárolják, mert különben ugyanakkora helyet foglalnának el, mint Pessoa vagy Joyce könyvei. Az ilyenek az írás mániákusai, tele van velük a világ.

A kongresszus szünetében az utcára ment, és a Gürtelen elindult a Haydn gyógyszerár felé. Fölszállt a 18-as villamosra, és a Südbanhofon találta magát. Hirtelen megelevenedtek előtte bécsi tartózkodásának első hónapjai. Az állomási büfé előtt a volt hazája területéről futott

emberek ácsorogtak. Eszébe jutott Portorož, a virágzó tenger, és elhátározta, Andrejnak indítványozza majd, hogy utazzanak el a tengerre.

Dmitrij hangja térítette vissza a valóságba, s amikor a hasára szorította a tenyerét, ott élet vibrált.

Olga az ágyhoz lépett, nyújtózott egyet, majd lassan elnyúlt az ágyon. A sarkig tárt ablakokon át többé nem hallatszott zaj. Az új aszfalt sötét csíkjai mindörökre maguk alá temetik a villamos hajdani nyomát.

A szülés közelsége jelezte azt a határvonalat, amely mögött az új élet kezdődik. A könyvek meg a kéziratok csupán a múlt emléktárgyai lesznek. Az időegységeket ezentúl a szoptatással, a mosógép zümmögésével, a babaruha teregetésével méri majd. Olga szüleinek vízumkérelméhez Andrej már kiváltott vagy egy tucatnyi mindenféle igazolást. A Müller-gasse utcai lakás nyugalalmát új hangok verik majd fel. Az illúziók korszaka rövid ideig, mindössze néhány hónapig tartott, addig, amíg hozzá nem szokott Bécs színpadához. Senkinek, még Ritának sem lenne képes megvallani, hogy nem örült az anyaszerepnek.

Természetesen szerette gyermekét, aki akkora változást hoz majd életébe, aki őt csupa szilárd keretekkel állítja szembe. Itt az ideje, hogy lerázza azt a makettet, melyet évek óta, amióta hátat fordított az egyetemnek, magával vonzol. Olga azonban még mindig nem mondott le illúziójáról, hogy egyszer majd komolyan foglalkozik irodalommal, hogy majd könyveket ír a tudomány és a fikció határán mozogva. Igen, a határterület, ez volt az ő asztala, ott röpdösött, mint Borisnál az a légy a két ablaküveg közé szorulva. Ebben a körülhatárolt térben szerzett gyakorlatot a halogatás művészetében. S talán ez a háború is, a Belgrádból való távozása, jó alibiül szolgált a megvalósulatlan álmokhoz, melyeket púpként viselt a hátán.

Anélkül, hogy felkelt volna, az éjjeliszekrényről elvette Berber asszony könyvét. A *Kiemelés tőlem* címet viselő emlékiratainak a vége felé járt már. Egy asszony, aki egy egész évszázadot átívelő életét sűríti össze életrajzában, eddig ismeretlen erővel töltötte el Olgát. Késő öregkorában Mrs. Berber regényírásra adta a fejét, és meghódította vele az amerikai meg az európai olvasóközönséget.

Nincs hozzá recept, morfondírozott magában Olga. Az öregség? Lehunyta szemét, és elképzelte, hogy a szülőasztalon fekszik. No, és ha császármetszéssel lesz?

Elmerül majd a narkózisban, miként az elközelgő halálban. A tudat cafatokra szakadozik. Ilyen a halál? Vagy milyen? S Olga akkor elképzelte, hogy ő nincs többé. A tükör ott a sarokban továbbra is hűen visszatükrözi majd a tárgyak és az emberek képét. Az újságok minden reggel megjelennek, a Gürtelen csönget a villamos, a Kalemegdánon pedig a magányos sétáló ugyanazt a tájat látja, melyet ő is látott. Olyan kevés ember fogja észrevenni, hogy ő nincs. Elhajózik oda, ahová Hadži Ristić nagytőzsér százötven évvel ezelőtt távozott.

A zárban ismerősen kattánva megfordult a kulcs. Olga meg sem mozdult ágyában. Csukott szemmel hallgatta Andrej közelítő lépteit.

Ma merre utaztunk a repülőszőnyegen? – kérdezte Andrej.

Olga felnyitotta a szemét. – Olyan nehéz vagyok, hogy a szőnyeg föl se tudott emelkedni.

Andrej levelet vett elő zsebéből, és odanyújtotta Olgának.

Boristól, mondta Olga, és óvatosan feltépte a borítékot. – A mama telefonált reggel. Kiváltották a vízumot, és most várják a meghívásunkat. Úgy gondoltam, nem kell hogy jöjjenek a szülés előtt. Nem kívánom senki jelenlétét. Szeretem azt a reggeli csendet, amikor csak Dmitrij hangja lebeg a lakásban. Ma reggel átmentem hozzájuk egy teára, és Dmitrij kártyát vetett.

No, és mit mutatott a kártya?

Hogy neked szeretőd van, vágta rá nevetve Olga.

Andrej levetkőzött, majd bevonult a fürdőszobába. Olga kivette a levelet a borítékból, és belemélyedt a sűrű betűsorok olvasásába.

Itt most a tél közepe van, de a hőmérséklet nem süllyed nyolc fok alá, írta Boris. Állandóan fúj a szél, melyet az útienek Capedoctornak hívnak. Capetownban a szivárvány annyira gyakori és banális jelenség, az égbolt azonban csodálatos. Még mindig nem mentem el a Jóreménység fokához. Ebből a távolságból a Jugoszláviából érkező hírek úgy hatnak, mintha a múltból jönnének. Ismerettségim köröm bővült. Munkahelyet változtattam. Csapos vagyok a portugál étteremben. Együtt dolgozom egy szarajevói ipisével, aki mindössze két héttel a boszniai háború kitörése előtt lógott meg otthonról. Úgy hívják, hogy Kemal Hadži Ristić. A napokban a zöld negyedben jártam, és betévedtem az elhagyott állatkertbe. A ketrecek, a medencék, az odúk a helyükön vannak, de üresek. Ahogy terjed a város, az állatkert úgyszólván a központba került, ezért az állatokat kiköltöztették. Tudom, hogy ez éppolyan banális, akárcsak a szivárvány Capetown fölött,

de hát mi is üres ketreceket hagytunk magunk után. Vagy talán velük együtt költözködünk? Megvan-e még a falfestmény a Thaliastrassén? És az a madár nélküli kalitka?

Andrej nedves hajjal visszajött a fürdőszobából. Olga a borítékba csúsztatta a levelet, s föltámaszkodott az ágyban.

Vacsorára elmegyünk valahová? – kérdezte Andrej.

Pavlnak igaza volt, mormolta Olga inkább magában. – A sors ismétlődik.

Kinek a sorsa? – kérdezte Andrej.

Megéheztem, mondta Olga. – Menjünk a göröghöz, a Karlsplatzra?

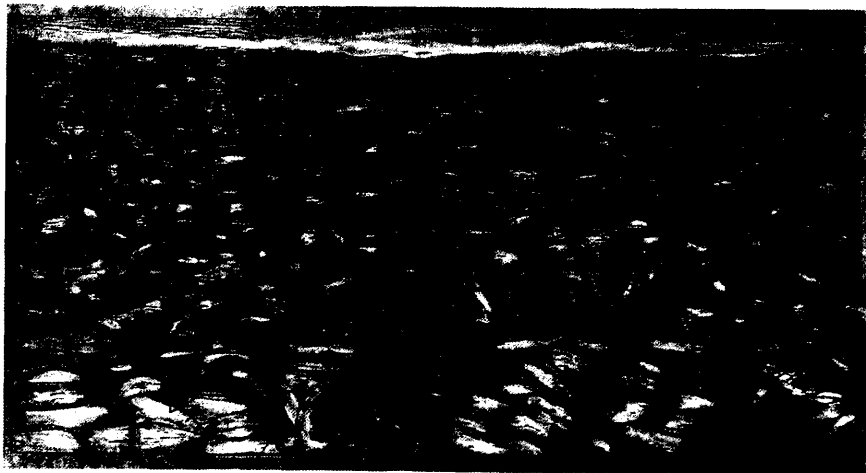
Jó, menjünk, mondta Andrej a haját szárítgatva a törülközővel.

Kiléptek a házból, és a Westbahnhof felé vették útjukat. Az esti fények homályosan hunyorogtak a még mindig kékülő égen.

*Mindenekelőtt Canarutto asszonyság.

BORBÉLY János fordítása

(Folytatjuk)

Benes József: Csata után II.